

УДК 343.9

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.2.21>

Олександр Анатолійович Панченко,

Український науково-дослідний інститут

спеціальної техніки та судових експертиз

Служби безпеки України (старший науковий співробітник), м. Київ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5649-3658>,

e-mail: panchenkoal_073@gmail.com

ОРГАНІЗОВАНА НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ДжЕРЕЛО ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто актуальні аспекти проблеми організованої нелегальної міграції в Україні. Констатовано, що організована нелегальна міграція є проявом транснаціональної злочинності та джерелом загроз національній безпеці України, суттєвим дестабілізуючим фактором для внутрішньої ситуації в державі. Сучасні стратегічні напрями державної політики протидії нелегальній міграції свідчать про надання державою переваги запобіжним та гуманітарним заходам над репресивною практикою стосовно правопорушників. Запропоновано перспективні заходи, які сприятимуть посиленню протидії організованій нелегальній міграції в Україні.

Ключові слова: нелегальна міграція, транскордонна злочинність, національна безпека, загрози.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Проблема національної безпеки має велике значення для держави і суспільства у зв'язку з необхідністю попередження та нейтралізації загроз, локалізації та усунення пов'язаних з ними ризиків.

До суттєвих загроз національній безпеці в сучасних умовах фахівці відносять активізацію міграційних процесів, які набувають дестабілізуючого характеру, поступово перетворюючись на загрозу як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються. Міграція та безпека є взаємопов'язаними, адже безпекові заходи держав впливають на процеси переміщення населення, а наслідки міграції чинять визначальний вплив на національну безпеку.

В Україні міграційна ситуація стала вагомим негативним чинником впливу на стан національної безпеки у сфері державної безпеки, а також у соціальній, економічній, політичній, екологічній та низці інших сфер. Найбільш інтенсивне загострення проблем, спричинених міграційними процесами, спостерігається в Україні протягом останніх п'яти років і зумовлюється загальносвітовими кризовими

тенденціями, бойовими діями на сході України та незадовільною економічною ситуацією в державі.

Стан дослідження проблеми

Особливості формування вітчизняної міграційної політики досліджували Е. Лібанова, О. Малиновська, М. Ніколайчук, С. Пирожков, О. Хомра та ін. Правові аспекти нелегальної міграції висвітлено у публікаціях С. Бритченка, О. Джужі, О. Кузьменко, В. Олефіра, С. Чеховича, В. Шакуна та інших. Про нелегальну міграцію як протиправне явище писали В. Емінов, В. Куликов, Б. Лизогуб, В. Лунеев і С. Овчинський. Результати досліджень впливу нелегальної міграції на стан національної безпеки відображено у працях І. Березовського, О. Малиновської, Д. Мельника, А. Платонова, Н. Орловської, Й. Осечького, Б. Розвадовського, О. Сидорчука, О. Шинкарука та ін. Водночас аналіз наявної літератури у цій сфері свідчить, що системних досліджень проблеми організованої нелегальної міграції в контексті національної безпеки проведено ще не було.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є науковий аналіз впливу організованої нелегальної міграції на стан національної безпеки, а її *завданнями* – визначення зв'язків цього виду міграції з транснаціональною злочинністю, виділення загроз, які вона створює, та вироблення пропозицій з поліпшення системи заходів протидії цим загрозам.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що буде досліджено сучасні особливості організованої нелегальної міграції в Україні та запропоновано перспективні заходи протидії.

Виклад основного матеріалу

Мала ймовірність законного переселення мешканців країн третього світу у розвинуті країни Західної Європи та Північної Америки, впровадження останніми жорсткої імміграційної політики, спрямованої на значне скорочення в'їзду мігрантів, екологічні та стихійні лиха, бойові дії й етнічні чистки на території країн походження мігрантів¹ породжують значні потоки нелегальної міграції, провокують збільшення спроб незаконного проникнення громадян слаборозвинених країн на територію інших держав.

Значна географічна віддаленість країн походження мігрантів від пунктів кінцевого призначення, потреба використання території інших держав, зокрема України, з метою подолання адміністративних

¹ Євростат зафіксував у 2015 році рекордну кількість заявок на притулок у ЄС // DW : сайт. 04.03.2016. URL: <https://www.dw.com/uk/євростат-зафіксував-у-2015-році-рекордну-кількість-заявок-на-притулок-у-єс/a-19094001> (дата звернення: 01.05.2021).

бар'єрів, установлених західними країнами, наявність міжнародних транспортних маршрутів, а також відсутність у мігрантів засобів для тривалого пересування й отримання документів для законного в'їзду до країни призначення значною мірою визначають характеристики сучасної нелегальної міграції.

Дослідження проблеми нелегальної міграції та її впливу на стан національної безпеки України потребує використання чітко визначеного понятійного апарату. Так, тлумачний словник визначає міграцію (лат. *migro* – перехожу, переселяюся) як «переміщення, переселення» [1, с. 432]. У довідковій літературі міграція визначається як «переміщення людей через кордони певних територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час» [2, с. 66]. При цьому всіх осіб, які беруть участь у міграційних процесах, узвичаєно об'єднувати загальним поняттям «мігранти».

Тлумачні словники української мови визначають прикметник нелегальний як «заборонений законом, підпільний, незаконний» [3, с. 83]. Тому можна погодитися, що **нелегальну міграцію** слід визначати як масове негативне явище, що полягає у переміщенні фізичних осіб з країни їх громадянства або проживання до інших держав з порушенням міграційного законодавства [4, с. 51].

В українському законодавстві це явище вперше було визначено у Програмі боротьби з незаконною міграцією на 2001–2004 роки¹, відповідно до якого нелегальним мігрантом можна вважати будь-якого іноземця, який незаконно в'їжджає в державу або ухиляється від в'їзду з її території попри втрату підстав для перебування в країні.

Різке зростання в межах світових міграційних процесів кількості транскордонних переміщень осіб, яке відмічається в Україні з кінця ХХ ст., зумовило низку дестабілізуючих чинників, чільне місце серед яких посідають організовані незаконні переправлення мігрантів через державний кордон України, що відбуваються зараз переважно в межах процесів нелегальної міграції [5]. За даними експертів, через Україну проходить Центральноєвропейський маршрут нелегальної міграції, який пролягає через РФ, Україну, Польщу і Словаччину до держав Західної Європи².

¹ Про заходи щодо посилення боротьби з незаконною міграцією : Указ Президента України від 18.01.2001 № 22/2001 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22/2001> (дата звернення: 01.05.2021).

² Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : схвал. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p> (дата звернення: 01.05.2021).

Тому актуальність дослідження проблеми нелегальної міграції іноземців в Україну та через неї, що стала частиною загального міграційного процесу, залишається стійкою. Якщо до 2015 р. спостерігалось постійне скорочення кількості нелегальних мігрантів, затриманих на кордоні та виявлених на території держави, то з 2015 р., навпаки, відбувається зростання кількості таких осіб. Водночас на кількості затриманих мігрантів у 2019–2020 рр. значною мірою відбилася ситуація з поширенням у світі пандемії COVID-19.

Так, за період 2015–2020 рр. співробітники ДПС України на державному кордоні затримали понад 13 тисяч нелегальних мігрантів: у 2016 р. – 2656 осіб, у 2017 р. – 3813 осіб, у 2018 р. – 3543¹, у 2019 р. – 2060 осіб, у 2020 р. – 1067 осіб². Близько 40 % з них було затримано на кордоні з ЄС (2016 р. – 891 особа, 2017 р. – 726 осіб, 2018 р. – 1563 особи, 2019 р. – 615, 2020 р. – 691 особа), решту виявлено під час спроби потрапити в Україну через встановлені пункти пропуску на державному кордоні та поза ними.

На переконання фахівців, така чисельність затриманих на кордоні нелегальних мігрантів відображає лише незначну їх частину в загальному масиві. Тому вірогідною видається думка експертів, які вважають, що затримані прикордонниками незаконні мігранти становлять 25 % від усього нелегального потоку [6, с. 139]. Відповідно, обсяги нелегальної міграції можна оцінити в понад 10 тис. осіб на рік. Однак така оцінка стосується лише руху через кордон і не враховує осіб, які нелегально перебувають на території нашої держави.

Разом із тим, на переконання експертів, міграційна привабливість України порівняно з іншими державами приймання мігрантів на сьогодні є невисокою з урахуванням складної політичної і соціально-економічної ситуації, анексії Росією Криму та бойових дій, що тривають на сході держави.

Водночас загальна міграційна криза у країнах ЄС, пов'язана зі суттєвим зростанням кількості біженців із країн, громадяни яких

¹ Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доп. / Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.

² З початку року прикордонники затримали понад 900 нелегальних мігрантів, майже 4800 потенційних нелегалів не пустили в Україну // Державна прикордонна служба України : офіц. сайт. 21.12.2020. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/z-pochatku-roku-prikordonniki-zatrimali-ponad-900-nelegalnih-migrantiv-mayzhe-4800-potenciynih-nelegaliv-ne-pustili-v-ukrainu/> (дата звернення: 01.05.2021); Більше 9 тисяч нелегальних мігрантів: кого не пропустили, скількох затримали // Державна прикордонна служба України : офіц. сайт. 26.01.2021. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Bilsh-9-tisyach-nelegalnih-migrantiv-kogo-ne-propustili-skilkoh-zatrimali/> (дата звернення: 01.05.2021).

шукають притулку, цілеспрямовані дії держав – членів Євросоюзу щодо врегулювання міграційних потоків та встановлення обмежень в'їзду на свою територію, серед іншого за допомогою перекриття кордонів, дає підстави для прогнозів, що найближчим часом інтенсивність таких потоків зростатиме¹. Тому питання забезпечення належного стану національної безпеки сьогодні набуває дедалі більшої актуальності як для України, так і для її найближчих країн-сусідів.

Організована нелегальна міграція є суспільно небезпечним, шкідливим, протиправним явищем, яке реально загрожує національним інтересам і безпеці нашої держави та внаслідок свого існування на території сучасної України на тлі низької ефективності системи протидії їй підриває політичний престиж країни в сучасному світі, сприяє виникненню та подальшій ескалації напруженості у відносинах з іншими державами.

У Новому тлумачному словнику української мови безпеку визначено як «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує, безпечність, безпеченство, безпека» [3, с. 83]. Це визначення у цілому розкриває зміст досліджуваного поняття як стану будь-якого об'єкта за відсутності загроз, небезпеки. Більшість авторів, які займалися розробкою цієї проблематики, визначають безпеку як певну характеристику стану системи та її основних частин.

Сучасне визначення поняття національної безпеки подано у ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р., де *національна безпека України* тлумачиться як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз»².

Закон у п. 6 ч. 1 ст. 1 визначає *загрози національній безпеці України* як «явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України», згідно з ним загрози національній безпеці визначає Стратегія національної безпеки України.

Стратегія національної безпеки України серед поточних та прогнозованих загроз національній безпеці називає сучасну модель

¹ Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року : схвал. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 482-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-r> (дата звернення: 01.05.2021).

² Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 01.05.2021).

глобалізації, що уможливила поширення міжнародної злочинності та тероризму, нелегальної міграції, наркоторгівлі, торгівлі людьми тощо¹. Стратегія констатує зростання кількості порушень міграційного законодавства України іноземцями й особами без громадянства, зокрема вихідцями з держав міграційного ризику, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності.

Посилення цікавості до України з боку міжнародної організованої злочинності у сфері нелегальної міграції та інших видів кримінального бізнесу зафіксовано також у Концепції боротьби з тероризмом в Україні, схваленій Указом Президента України від 5 березня 2019 р. № 53/2019².

Проблему організованої нелегальної міграції населення з країн близького та далекого зарубіжжя вітчизняні й іноземні вчені розглядають як одну з проблем, що потребує першочергового вирішення. Вона містить цілу низку серйозних загроз національній безпеці [4; 6; 7; 8].

Організована нелегальна міграція у світовому масштабі перетворилася на високоприбутковий злочинний бізнес (переправлення мігрантів через кордони держав), стала складником транснаціональної злочинності, що призводить до серйозних порушень прав людини, моральних і правових деформацій і розвитку тіньової економіки, яка живить злочинність [4, с. 49; 6, с. 16; 9, с. 58].

Транснаціональна організована злочинність сьогодні вже вийшла далеко за межі інтересів національної безпеки та загрожує політичній стабільності й економічному розвитку багатьох країн світу. Тісні та взаємообумовлюючі зв'язки нелегальної міграції з транснаціональною організованою злочинністю створюють низку загроз національній безпеці України [4, с. 52; 7, с. 146].

Усвідомлення державою високого рівня небезпеки, яку несе поширення транснаціональної злочинності, відображає Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року³, яка серед основних загроз прикордонній безпеці називає діяльність

¹ Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: затв. Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 01.05.2021).

² Концепція боротьби з тероризмом в Україні: затв. Указом Президента України від 05.03.2019 № 53/2019 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019> (дата звернення: 01.05.2021).

³ Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: схвал. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p> (дата звернення: 01.05.2021).

транснаціональних злочинних організацій, насамперед тих, які спеціалізуються на переправленні мігрантів, торгівлі людьми та їх органами, контрабанді зброї і наркотиків тощо. Зазначені загрози створюють цілу систему небезпек для локальної, субрегіональної, регіональної та глобальної безпеки.

Відповідно до сучасних підходів до дослідження нелегальної міграції проблему незаконного транспортування та переправлення мігрантів через кордони держав в організованих формах вчені розглядають як один з багатьох проявів протиправної діяльності транснаціональної організованої злочинності, різновид кримінального бізнесу. За оцінками фахівців, незаконне транспортування та переправлення мігрантів на сьогодні є високоприбутковим бізнесом з обігом від 10 до 12 млрд дол. США на рік [4, с. 11–13].

Мігрантів переправляють групами через кордони держав за допомогою переправників за попередньо розробленими маршрутами. Організатори переправлення застосовують сучасні засоби зв'язку, обладнання для виготовлення підроблених документів, перекладачів, транспорт і бази. У відповідь на посилення протидії нелегальній міграції підвищується рівень конспірації злочинних структур [4, с. 51; 7, с. 149]. Правоохоронці й експерти міграційної сфери відзначають постійне підвищення професіоналізму їхньої діяльності, застосування дедалі новіших і більш складних методів [6, с. 146].

Організована нелегальна міграція є тісно пов'язаною з поширенням проявів корупції серед співробітників контролюючих і правоохоронних органів, що діють на державному кордоні та у міграційній сфері України. До злочинної діяльності активно залучаються місцеві жителі, для яких переховування та супроводження груп нелегалів є важливим, інколи єдиним джерелом доходу в умовах значного безробіття у прикордонних регіонах [6, с. 146].

Однак дані офіційної статистики свідчать, що співучасть у вчиненні злочину, передбаченого ст. 332 («Незаконне переправлення осіб через державний кордон України») КК України, становила у 2014 р. у 16,5 %, у 2015 р. – у 13,8 %, у 2016 р. – у 10,9 %, у 2017 р. – у 7,7 %, у 2018 р. – у 7,2 % від усіх зареєстрованих таких протиправних дій. Указані дані говорять як про високу латентність організованого незаконного переправлення осіб через державний кордон України, так і про формування аморфних протиправних угруповань без визначеної структури або надання протиправних «послуг» окремими мешканцями прикордоння [5, с. 111–112].

Експерти правоохоронних органів та міграційної сфери прогнозують подальше злиття злочинних співтовариств, що займаються незаконним переправленням мігрантів, з міжнародними синдикатами, які використовують територію України та суміжних країн для транзиту й

збуту тяжких наркотиків, контрабанди засобів ураження та радіоактивних матеріалів, розширення співпраці вітчизняних організованих злочинних груп із транснаціональною організованою злочинністю щодо створення і функціонування каналів нелегальної міграції до країн ЄС [4, с. 52; 5, с. 111; 6, с. 147].

Діяльність міжнародних злочинних співтовариств у вказаних напрямках прямо або опосередковано зачіпає інтереси національної безпеки України. Зручне географічне розташування, значний внутрішній ринок, корумпованість чиновників, постійне недофінансування правоохоронних органів, недосконалість законодавства (насамперед у сфері контролю і регулювання міграційних процесів) та інші чинники сприяють перетворенню України на об'єкт стійкого інтересу транснаціональних злочинних організацій [4, с. 52].

Нелегальна міграція наразі виступає різновидом кримінального «бізнесу» транснаціональної організованої злочинності та водночас стимулює розвиток в Україні паралельної «тіньової» економіки. Іноземці вчиняють протиправні дії стосовно фізичних та юридичних осіб в Україні та за кордоном, завдаючи шкоди економічним і політичним інтересам нашої держави [6, с. 147].

Нелегальна міграція провокує різке зростання рівня злочинності в державі, сприяє поширенню організованої злочинної діяльності в районах, заселених іммігрантами. Небезпека накопичення нелегальних мігрантів передусім полягає у стимулюючому впливі на криміногенну ситуацію [9, с. 58].

З одного боку, особи, які перебувають у державі без належних документів, через невизначеність свого становища намагаються якомога менше порушувати закон. З іншого боку, ситуація, в якій опиняються незаконні мігранти – без документів та засобів до існування, часто об'єктивно підштовхує їх до вчинення правопорушень [6, с. 145–146]. За даними офіційної статистики, у 2013 р. виявлено понад 1,8 тис., у 2014 р. – 2,2 тис., у 2015 р. – 1,9 тис., у 2016 р. – 1,7 тис., у 2017 р. – 2,5 тис., у 2018 р. – 2,3 тис. злочинів, учинених іммігрантами [10, с. 319].

Досить небезпечним для України є становище, коли переважна більшість мігрантів прибуває з країн, де склалася нестабільна військово-політична та економічна ситуація, в яких відсутній законний уряд. Розподіл затриманих на кордоні осіб за походженням упродовж 2018–2020 років залишався переважно сталим. У 2018 р. найбільше було громадян В'єтнаму (10 %), Бангладеш (4,4 (1,8 %), Афганістану (1,5 %), Пакистану й Індії по 1,4 %¹. У 2020 р. зросла %, Туреччини (2,1 %),

¹ З початку року прикордонники затримали понад 900 нелегальних мігрантів, майже 4800 потенційних нелегалів не пустили в Україну // Державна прикордонна служба України : офіц. сайт. 21.12.2020. URL:

Іраку частка громадян Молдови (19,3 %), Туреччини (12,3 %), Афганістану і РФ (по 6 %), Бангладеш (5,4 %), Індії та Сирії (по 5 %) ¹.

Особливу стурбованість урядів держав спричинюють терористичні загрози, пов'язані з нелегальною міграцією. Представники міжнародних терористичних організацій часто використовують канали нелегальної міграції для поширення протиправної діяльності на території європейських країн [9, с. 58; 11, с. 181]. Організована нелегальна міграція як вид діяльності транснаціональної злочинності, а також внутрішні міграційні процеси, серед іншого спричинені збройною агресією РФ проти України, створюють сприятливі передумови для поширення терористичної загрози в Україні ².

Проблема нелегальної міграції залишається актуальною, оскільки впливає на безпеку держави і її міжнародні відносини та може загостритися в умовах ООС, що триває на сході України, відсутності можливості здійснення контролю за значною ділянкою східного кордону. За даними експертів, останнім часом під час профілактичних заходів співробітники Нацполіції та органів ДМС України почали дедалі частіше виявляти на території країни численні групи нелегальних мігрантів із країн ризику, зокрема вихідців із Пакистану, Бангладеш і В'єтнаму. Такі групи прибувають до України транзитом через непідконтрольні території на сході держави поза пунктами державного кордону з метою потрапляння до країн ЄС ³.

Актуальність у світі проблеми організованої нелегальної міграції зумовлює посилену увагу до неї як у державі, так і на міжнародному рівні, вимагає невідкладного розроблення та впровадження нових форм протидії цьому протиправному явищу. Ефективною протидією нелегальній міграції в Україні може стати лише внаслідок посилення заходів протидії, насамперед превентивних, поєднаних з удосконаленням

<https://dpsu.gov.ua/ua/news/z-pochatku-roku-prikordonniki-zatrimali-ponad-900-nelegalnih-migrantiv-mayzhe-4800-potencijnih-nelegaliv-ne-pustili-v-ukrainu/> (дата звернення: 01.05.2021).

¹ Більше 9 тисяч нелегальних мігрантів: кого не пропустили, скількох затримали // Державна прикордонна служба України : офіц. сайт. 26.01.2021. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Bilshe-9-tisyach-nelegalnih-migrantiv-kogo-ne-propustili-skilkoh-zatrimali/> (дата звернення: 01.05.2021).

² Концепція боротьби з тероризмом в Україні : затв. Указом Президента України від 05.03.2019 № 53/2019 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019> (дата звернення: 01.05.2021).

³ Публічний звіт Голови ДМС України за результатами діяльності Служби у 2018 році // Державна міграційна служба України : офіц. сайт. 01.02.2019. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/konsultacij-z-gromadskisty/gromadske-obgovorennya/pubzvit-2018.html> (дата звернення: 01.05.2021).

законодавства, що регулює питання законної міграції, та здійснення їх відповідно до міжнародних зобов'язань держави.

Водночас агресія РФ проти України та спричинені нею масові внутрішні переміщення населення у нашій країні¹, наближення України до ЄС і запровадження безвізового режиму між Україною та більшістю держав-членів Союзу зумовили кардинальну зміну підходів щодо регулювання міграційних процесів, перехід від репресивних методів до запобіжних.

Так, зокрема, у ст. 16 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наголошується на важливості спільного управління міграційними потоками та подальшого розвитку всеохоплюючого діалогу у сфері міграції, зокрема щодо легальної та нелегальної міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон і торгівлі людьми².

На розвиток положень вказаної Угоди в Україні з метою запровадження в державі міграційної політики, здатної адекватно реагувати на виклики і загрози національній безпеці України від нелегальної міграції, були ухвалені вищезгадані Стратегія державної міграційної політики України з планом заходів щодо її реалізації та Стратегія інтегрованого управління кордонами, розраховані на період до 2025 року, а також низка рішень РНБО України щодо невідкладних заходів з нейтралізації загроз національній безпеці у сфері міграційної політики³.

Завданням Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року є забезпечення взаємозв'язку міграційної політики з іншими сферами діяльності держави⁴. Вона визначає напрями, які є основою запобігання нелегальній міграції: виділення

¹ Станом на 27 січня 2020 р., за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, взято на облік 1 437 406 переселенців з ТОТ Донецької та Луганської областей, а також АР Крим.

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : від 27.06.2014 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 01.05.2021).

³ Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержанням ними правил перебування на території України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 10.07.2017; Про невідкладні заходи з нейтралізації загроз національній безпеці у сфері міграційної політики : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 01.03.2018.

⁴ Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року : схвал. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 482-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p> (дата звернення: 01.05.2021).

квот для легальної імміграції, обмеження каналів нелегальної міграції через забезпечення міжнародної та міжвідомчої співпраці (удосконалення системи видачі віз, посилення прикордонного контролю), посилення міграційного контролю всередині держави, недопущення зловживання законними способами міграції, посилення відповідальності за міграційні правопорушення, легалізація та міграційна амністія для нелегальних мігрантів, які вже перебувають в Україні, інтеграція іммігрантів в економічне, суспільно-культурне і політичне життя держави.

Ураховуючи викладене, слід зазначити, що стратегічні напрями сучасної міграційної політики України свідчать про надання державою переваги заходам запобігання та гуманітарної спрямованості над репресивною практикою стосовно правопорушників.

Низку важливих положень щодо запобігання нелегальній міграції містить Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року¹, що передбачає стратегічну ціль – виявлення нелегальних мігрантів та повернення їх до держав походження. Стратегія називає припинення / мінімізацію загроз, пов'язаних із діяльністю транснаціональних злочинних організацій / груп, які спеціалізуються на переправленні мігрантів і торгівлі людьми, пріоритетними для гарантування прикордонної безпеки та підкреслює необхідність запровадження чітко структурованого багатокомпонентного підходу для боротьби з ними.

Однак попри вжиття вказаних заходів на державному рівні наявна система протидії організованій нелегальній міграції потребує вдосконалення. Важливими складовими успішної протидії організованій нелегальній міграції мають стати вдосконалення нормативно-правового регулювання міграції, посилення координуючого впливу ДМС України та реформування виконавчих структур, які займаються протидією нелегальній міграції, та створення ефективно функціонуючої системи повернення нелегальних мігрантів.

На переконання фахівців, у край необхідно розробити комплексну програму протидії нелегальній міграції як важливий крок у побудові ефективної системи протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам національній безпеці України, а також запобігання протиправній діяльності на державному кордоні України, де будуть передбачені передусім заходи з посилення протидії транскордонній злочинності та організованій нелегальній міграції, підвищення рівня співпраці з

¹ Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : схвал. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p> (дата звернення: 01.05.2021).

уповноваженими установами ЄС та країн-учасниць Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [12, с. 104].

Окрім того, на державному рівні необхідно вжити таких заходів:

- посилення прикордонного та міграційного контролю, адаптованого до змінних міграційних потоків і можливостей інтегрованого управління кордонами з метою виявлення потенційних нелегальних мігрантів та осіб, які можуть становити загрозу національній безпеці України;

- викриття і припинення діяльності злочинних угруповань, які займаються організацією переправлення нелегальних мігрантів, з метою перекриття найбільш небезпечних каналів нелегальної міграції в Україну та через неї;

- удосконалення механізму взаємодії, координації і співпраці між органами держави щодо контролю за дотриманням міграційного законодавства з питань протидії організованим нелегальній міграції в Україну та через неї;

- послідовне впровадження ефективної методології виявлення нелегальної міграції всередині держави, аналізу пов'язаних з нею ризиків, а також розслідування справ про організовану нелегальну міграцію;

- створення підсистеми з питань нелегальної міграції як частини єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами для обробки даних щодо процедур, які застосовуються до нелегальних мігрантів.

На міжнародному рівні першочерговими залишаються імплементація Міграційного пакту ООН 2018 р.¹ та інших міжнародних актів щодо подолання причин виникнення міграції, ефективне запобігання нелегальній міграції, застосування ефективних методів боротьби з її організованими формами, посилення захисту проїзних документів, розвиток політики повернення мігрантів, удосконалення оперативних заходів у сфері управління кордонами і завершення імплементації інтегрованого управління кордонами.

Висновки

Організована нелегальна міграція є суспільно небезпечним, шкідливим протиправним явищем, яке реально загрожує національним інтересам і громадській безпеці багатьох держав. В Україні міграційна ситуація стала вагомим негативним чинником впливу на стан національної безпеки у сфері державної безпеки та низці інших

¹ Global compact for safe, orderly and regular migration. Final Draft 11 July 2018 // Refugees and Migrants : сайт. URL: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_0.pdf (дата звернення: 01.05.2021).

сфер. Тому оптимальним способом мінімізувати організовану нелегальну міграцію є надання пріоритету національним інтересам у регулюванні міграційних процесів, посилення протидії організованим злочинній діяльності у цій сфері та перехід від репресивних методів до запобіжних стосовно мігрантів.

Список бібліографічних посилань: **1.** Словник іноземних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Гол. ред. «УРЕ», 1974. 776 с. **2.** Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти : довідник / У. Я. Садова, Л. К. Семів, С. А. Матковський та ін. ; наук. ред. В. С. Кравців, У. Я. Садова. Львів : Ін-т регіонал. досліджень НАН України, 2009. 300 с. **3.** Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконт, 2001. Т. 1. 910 с. **4.** Мельник Д. С., Щербина Л. І. Нелегальна міграція і торгівля людьми як прояви транснаціональної організованої злочинності в Україні: актуальні проблеми протидії. *Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія ф практика)*. 2010. № 22. С. 48–60. **5.** Орловська Н. А. Нелегальна міграція: понятійні контексти та стратегічні напрями запобігання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 109–115. **6.** Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. 236 с. **7.** Березовський І. Б. Організована нелегальна міграція як різновид організованої злочинності в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика)*. 2001. № 3. С. 145–153. **8.** Зорин Г. А., Танкевич О. В. Понятие и основные признаки транснациональной преступности. Гродно, 1997. 56 с. **9.** Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с. **10.** Курилюк Ю. Б. Злочинність мігрантів в Україні: детермінація та запобігання. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 8. С. 317–323. **11.** Melnyk D. Illegal migration's counteraction in Ukraine as integral part of modern terrorism combat system // Society resists terrorism: forums materials (2004–2006) / Ed. by V. Krutov, O. Dichak. Kyiv : IAU, 2007. Pp. 180–182. **12.** Корольов В. О., Здоровило І. В. Державна прикордонна служба України як суб'єкт протидії нелегальній міграції // Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 груд. 2019 р.) / упоряд. О. А. Малиновська. Київ : НІСД, 2019. С. 103–105.

Надійшла до редколегії 04.05.2021

Panchenko O. A. Organized Illegal Migration as Manifestation of Transnational Criminality and Source of Threats to National Security of Ukraine

Illegal migration is publicly dangerous, harmful, criminal phenomenon, which really threatens to national security of many countries. The issue of providing the proper state of

national security is of greater actuality for Ukraine. Therefore, the issues of scientific analysis of the relationship of migration and national security, making suggestions for the improvement of counteraction to illegal migration, taking into account the threats which it creates, are very important.

The problem of the organized illegal migration of population is studied by experts as one that requires an urgent solution. The indicated form of migration was transformed into highly profitable criminal business, became the important element of the transnational organized crime. The latter has already gone beyond the interests of national security, since it threatens to political stability and economic development of many world countries, it results in serious violations of human rights, development of parallel economy, which feeds crime.

The relevance of the problem of the organized illegal migration predetermines the increased attention to it both by separate countries and at international level, requires urgent development and introduction of new effective measures of counteraction. Aggression of the Russian Federation and caused mass internal moving of population in our country, Ukraine's approaching to the EU and introduction of the visa-free arrangements with most Member States of the EU stipulated the cardinal change of approaches in regulating migration processes, transition from repressive methods to prevention.

Therefore the present system of counteraction to the organized illegal migration requires an improvement by effective application of administrative measures to illegal migrants in combination with bringing their traffickers to criminal liability and other measures of migratory sphere's regulation. Thus, granting priority to national interests in the state migration policy at the admissible restriction of human right to free movement is very important.

Key words: illegal migration, migrants, organization, transnational criminality, national security, threats, measures, counteraction.

